

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ตอบคำถาม เรื่อง สตรีในพระพุทธศาสนา

พระปลัดสมหมาย สุรบุญโญ (ใจงาม)

Phrapalad Sommai Suraphanyo (Jaingam)

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

Thanarat Sa-ard-iam

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Doctoral Programme in Buddhist Studies,

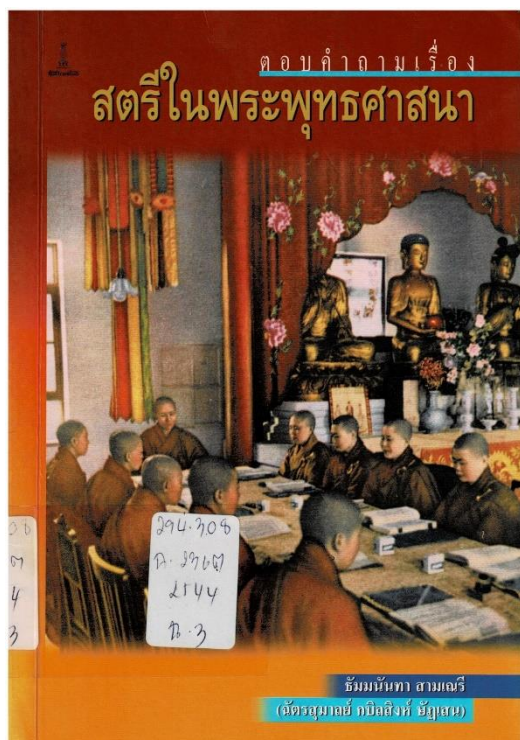
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

E-Mail : phrasommai2407@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 ธันวาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 พฤศจิกายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 พฤศจิกายน 2567

ผู้แต่ง : ธรรมนันทา สามเณรี

(ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ บัญเสน)

สำนักพิมพ์ : บริษัท ส่องสยาม จำกัด

ครั้งที่พิมพ์ : 2

ปีที่พิมพ์ : 2544

จำนวนหน้า : ความหนา 73 หน้า จำนวน 6 บท

ISBN : 974-7449-86-2

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ตอบคำถาม เรื่อง สตรีในพระพุทธศาสนา” เขียนโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน (ธัมมบัณฑิต สามเณรี) พิมพ์เมื่อปี 2544 จำนวนหน้า 73 หน้า เป็นหนังสือที่มีการนำเสนอด้วยวิธีการตั้งคำถาม และนำคำตอบมาชี้แจงอธิบายอ้างเหตุผลตามทัศนคติของผู้เขียน เอกสาร และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่อง “พระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา” โดยมีเนื้อหาสาระในการเรียกร้องสิทธิทางการอุปสมบทเป็นพระภิกษุณีในประเทศไทย

แรงบันดาลใจของผู้วิจารณ์ในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์ คือ ในทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจารณ์เคยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพระภิกษุในพระพุทธศาสนา (เถรวาท-มหายาน) โดยอาศัยเนื้อหาในพระไตรปิฎกและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จึงมีความสนใจในเรื่องของพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะได้มองเห็นทัศนคติในด้านต่าง ๆ ของผู้เขียนที่มีต่อพระภิกษุณีในประเทศไทย และจะเกิดประโยชน์ในการนำมาพัฒนางานวิจัยทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาต่อไป

เหตุผลที่เลือกวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ เพราะว่า ผู้เขียนเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในทางวิชาการ เคยเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และในทางการศึกษาพระภิกษุณีเป็นการมองในทางกลับด้านเพื่อให้ทราบประเด็นต่าง ๆ อีกด้านของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพราะในด้านพระภิกษุณีก็มีแนวคิด มุมมอง ทัศนคติที่แตกต่างออกไป จึงเป็นโอกาสที่ดีในการศึกษาพระพุทธศาสนาในมุมมองต่างๆ ที่นอกเหนือจากการศึกษาโดยทั่วไป

สำหรับผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ คือ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน (ธัมมบัณฑิต สามเณรี) หรือ ภิกษุณีธัมมนันทา หรือ รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ภิกษุณีชาวไทย สังกัดสยามนิาย ประเทศศรีลังกา อดีตอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการด้านศาสนาและสตรี หลังรับราชการเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเกษียณอายุราชการ ได้เข้าพิธีบรรพชาเป็นสามเณรี ณ ประเทศศรีลังกา และต่อมาอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทรูปแรกของประเทศไทย

ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับพระภิกษุณีในประเทศไทย โดยมีเนื้อหาสาระในการเรียกร้องสิทธิทางการอุปสมบทเป็นพระภิกษุณีในประเทศไทย โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 6 บท คือ บทที่ 1 พระภิกษุณีสงฆ์ในสมัยพุทธกาล บทที่ 2 พระภิกษุณีสงฆ์ในปัจจุบัน บทที่ 3 ความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีชาวพุทธ บทที่ 4 ท่าทีของสตรีชาวพุทธต่อปัญหาสังคม บทที่ 5 แม่ชีในประเทศไทย และ บทที่ 6 องค์กรพัฒนาสตรีชาวพุทธในประเทศไทย และ ฯลฯ

2. เนื้อหา

สาระสำคัญของเนื้อหาที่พบในหนังสือเล่มนี้ แบ่งตามการตั้งคำถามออกเป็น ส่วน ๆ ซึ่งแยกออกเป็น 6 บท ดังนี้

บทที่ 1 พระภิกษุณีสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลพระนางมหาประชาบดีโคตรมี ขอบวชเป็นพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา โดยการบวชภิกษุณีต้องบวชโดยสงฆ์ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายพระภิกษุณี และฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุณีมีศีล 311 ข้อ ครองผ้า 5 ผืน และต้องรักษาครุธรรม 8 เป็นระยะเวลา 2 ปี ภิกษุณีสืบสายมาจากประเทศศรีลังกาตราบจนปัจจุบัน การบวชเป็นภิกษุ มี 2 ขั้นตอน มีศีล 227 ข้อ ครองผ้า 3 ผืน พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญว่าผู้ชายบวชเป็นภิกษุได้

บทที่ 2 พระภิกษุณีสงฆ์ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนี้ พระภิกษุณีมีทั้งในประเทศจีน เกาหลี เวียดนาม ไต้หวัน ฮองกง ศรีลังกา และสิงคโปร์ ในโลกตะวันตกยังมีหลายประเทศที่มีพระภิกษุณี ได้แก่ ทิเบต สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน และฝรั่งเศส เป็นต้น ในประเทศไทยยังไม่มีมีการยอมรับพระภิกษุณีเพราะว่าไม่มีการสืบเชื้อสายมานาน มีการเรียกร้องหลายครั้ง แต่ยังไม่ได้รับความสนใจมากนัก ในประเทศศรีลังกายังคงมีการสืบเชื้อสายพระภิกษุณีมาตราบจนปัจจุบันนี้

บทที่ 3 ความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีชาวพุทธ

บุคคลทั่วไปเชื่อว่าพระภิกษุไม่ควรแตะเนื้อต้องตัวสตรีเพศ โดยมองว่าสตรีเป็นสิ่งที่ทำให้พระภิกษุทำผิดพระธรรมวินัย โดยมองว่าสตรีเป็นสินค้าและถูกขายให้นายทุนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว และสตรีเป็นศัตรูในการประพาศพรหมจรรย์ หากผู้ใดที่บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์ ต้องบวชภายใน 7 วัน โดยเชื่อว่าหากมีการอนุญาตให้บวชพระภิกษุณี จะทำให้พระพุทธศาสนาอายุสั้นลง เหลือเพียง 500 ปี

บทที่ 4 ท่าทีของสตรีชาวพุทธต่อปัญหาสังคม

ผู้หญิงมีบทบาทอย่างมากในการประกาศพระพุทธศาสนา โดยเป็นผู้ศึกษาธรรม และช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีท่าทีต่อโสเภณีเหมือนกับบุคคลทั่วไป โดยมีได้รังเกียจแต่อย่างใด และกรณีการทำแท้งทางพระพุทธศาสนาเห็นว่าเป็นการทำบาปในเรื่องการพรากชีวิต แต่ในทางสิทธิมนุษยธรรมเห็นว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่พึงกระทำได้ การเข้าวัดทำบุญผู้หญิงจะมีเวลาวางมากกว่าเลยมาฟังธรรมที่วัด ส่วนผู้ชายเป็นผู้นำและต้องไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว

บทที่ 5 แม่ชีในประเทศไทย

แม่ชีมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยกลางรัตนโกสินทร์ โดยเป็นผู้หญิงที่สอนศาสนาของศาสนาคริสต์ และบุคคลทั่วไปนิยมทำบุญกับพระภิกษุมากกว่าแม่ชี โดยคาดหวังว่าการทำบุญกับพระภิกษุจะได้บุญมากกว่าแม่ชี พระภิกษุซึ่งเป็นนาบุญและเป็นเพศพรหมจรรย์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และมีข่าวทางสังคมออนไลน์ในด้านเสื่อมเสียมากมายที่เกี่ยวกับแม่ชี เป็นผลทำให้บุคคลทั่วไปคิดว่าแม่ชีเป็นผู้มักมากและขอลงโทษ

บทที่ 6 องค์การพัฒนาศรีชาวพุทธในประเทศไทย และ ฯลฯ

องค์การที่มีความเกี่ยวข้องกับสตรี ได้แก่ เครือข่ายพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสังคม (INEB) มูลนิธิพุทธสาวิกา มูลนิธิเสถียรธรรมสถาน วิทยาลัยมหาปชาบดีโคตมีเถรี และโรงเรียนธรรมจารินี พระพุทธศาสนา (นิกายเซน) เมื่อเข้าสู่อเมริกาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ชาวพุทธอเมริกาเข้าใจถึง ความหลากหลายของวัฒนธรรมชาวพุทธ มีการสร้างพระพุทธรูปแบบอเมริกา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในประเทศ และเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

3. บทวิจารณ์ : คุณค่าของหนังสือ

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์ได้ทราบถึงคุณค่าของหนังสือในจุดเด่นที่ควรแก่การสนับสนุน และส่วนที่เป็นจุดด้อยอันควรแก่การนำไปแก้ไข ดังนี้

1. จุดเด่นของหนังสือ

หนังสือ “ตอบคำถาม เรื่อง สตรีในพระพุทธศาสนา” เป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อการอ่านและเพิ่มพูนองค์ความรู้และความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา โดยเรียบเรียงขึ้นมาจากเนื้อหาหลายแหล่ง แล้วนำมาปะติดปะต่ออธิบายพรรณนาให้อ่านง่ายมากขึ้น แต่ละบทสอดแทรกเนื้อหา ให้เกิดความเข้าใจและเกิดจินตภาพในขณะที่อ่านทำความเข้าใจ ซึ่งสามารถสรุปจุดเด่น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านรูปแบบการเขียน เป็นการเขียนอาศัยการรวบรวมข้อมูลทางการศึกษาเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ภาษาที่เรียบเรียงนั้นเข้าใจได้ง่ายและชัดเจน มีความเชื่อมโยงทางด้านเนื้อหาและเหตุผล โดยมีการเสนอว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง แนวทางที่ชัดเจน ผู้เขียนได้อาศัยข้อมูลในอดีตเพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ วิพากษ์ เพื่อสร้างแนวทางในการเรียกร้องสิทธิของสตรีในประเทศไทยด้านการบวชเป็นพระภิกษุณี

1.2 ด้านเนื้อหาและภาษา หนังสือฉบับนี้ มีการวางลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก อธิบายพรรณนาเพิ่มเติม เพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน ทว่าบางบทมีการอ้างแหล่งที่มาข้อมูล คัมภีร์ และมีบรรณานุกรม ช่วยให้ผู้อ่านสามารถสืบค้นต่อในรายละเอียดของงานเขียนขึ้นนั้นได้ง่ายมากขึ้น ภาษามีการเพิ่มเติมข้อความที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์ เพื่อให้ผู้คนทุกระดับสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเท่าเทียม สามารถอ่านทำความเข้าใจด้วยภาษาสำนวนที่ง่ายขึ้น และอธิบายคำศัพท์ภาษาบาลีเพิ่มเติม และเน้นอักษรสีดำหนาตรงจุดที่เป็นข้อความสำคัญ ซึ่งง่ายต่อการจดจำเหตุการณ์สำคัญ และสะดวกรวดเร็วต่อการสืบค้น

1.3 ด้านรูปเล่ม หนังสือมีขนาดเล็ก พกพาสะดวก และด้วยข้อมูลเนื้อหาที่มีกระชับ และการจัดหมวดหมู่เนื้อหาสารบัญเป็นระบบระเบียบ ชื่อหัวข้อเนื้อหาในสารบัญมีความกระชับ

2. จุดควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า “จุดควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ” ที่ควรแก่การแก้ไขหลายประการ โดยจะแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1 **ด้านเนื้อหา** นอกจากเนื้อหาหลัก การนำเสนอเนื้อหาจริงมากแล้ว เพื่ออธิบายความสมเหตุสมผลของการบวชพระภิกษุณีในประเทศไทย ทั้งนี้ผู้อ่านทุกระดับควรพิจารณาทำความเข้าใจอย่างมีสติรอบด้าน และมีความเชื่อศรัทธาอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นมา ก่อให้ข้อมูลข้อค้นพบบางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ผู้อ่านควรศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมและเปรียบเทียบกับข้อมูลในปัจจุบันด้วยตนเอง

2.2 **ด้านหน้าปก ตัวหนังสือ** การออกแบบปกดูไม่น่าสนใจ ตัวอักษรมีขนาดเล็ก ทำให้มีผลเสียต่อผู้ที่สายตาไม่ดี ส่วนรูปแบบเนื้อหา ควรจะมีความสอดคล้องกันมากกว่านี้ ไม่วางเนื้อหาแบบร่ายยาวไปโดยไม่สอดคล้องกัน ทำให้ผู้อ่านเกิดสับสนในเนื้อหาสาระที่อ่าน

2.3 **ด้านลีลาและสำนวนการเขียน** ในส่วนของลีลาการเขียน แม้ว่าจะเขียนหนังสือเล่มนี้ด้วยข้อมูลที่ไม่เป็นทางวิชาการ แต่ใช้ลีลาการเขียนที่เจือด้วยสำนวนแบบประชดประชัน มีทั้งชี้แนะและตำหนิต่อพฤติกรรมที่ท่านเห็นว่ามันไม่เหมาะสม เช่น ศีลของพระภิกษุณีมีมากกว่าพระภิกษุถือว่าเป็นการกดขี่ผู้หญิง ถือว่าเป็นการวิพากษ์วิจารณ์พระธรรมวินัยอย่างหนึ่ง และอีกหลายแห่งที่ท่านตีแผ่แสดงทัศนคติอย่างตรงไปตรงมา เช่น คณะสงฆ์ไทยและรัฐบาลไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงบวชเป็นพระภิกษุณี และถือว่าเป็นการริบรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิง เป็นต้น

4. สรุป

หนังสือเล่มนี้ เป็นการถ่ายทอดแบบถามตอบคล้ายกับการโต้ว่าที่ ไม่เป็นงานวิชาการมากนัก เพราะชวนให้คิดผ่านคำถามที่ตั้งขึ้นมาและตอบจากผู้เขียนโดยอ้างอิงเหตุผล บุคคล และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมนำเสนอวิพากษ์และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ให้มุมมองที่ชัดเจนขึ้นทั้งในแง่การศึกษาและสิทธิเสรีภาพของสตรีในประเทศไทย รวมถึงเสนอแนะแนวทางการเรียกร้องสิทธิที่พึงมีของสตรีในทางพระพุทธศาสนาไว้อย่างน่าสนใจ โดยตีความบนฐานของข้อเท็จจริงเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ก็เหมาะสมกับ ผู้สนใจทางพระพุทธศาสนา และนักการศึกษาที่สนใจด้านภิกษุณีเพื่อจะหาคำตอบได้ว่า พระภิกษุณีคืออะไร ในประเทศไทยกับพระภิกษุณีในปัจจุบันเป็นเช่นไร

ผู้วิจารณ์ถือว่า หนังสือเล่มนี้ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ในแง่ที่พยายามชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของเอารัดเอาเปรียบสตรีเพศในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาปัญหาการบวชพระภิกษุณีของไทยในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังนำเสนอแนวทางการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ว่าเป็นสิ่งที่ผู้หญิงก็พึงทำได้และควรจะทำ สังคมควรมีอุดมคติกับผู้หญิงแบบใด และรัฐบาลควรสนับสนุนสตรีเพศด้านใดบ้าง แม้ว่าผู้เขียนจะพยายามนำเสนอไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว แต่อย่างไรก็ตาม พระภิกษุณีในประเทศไทยนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมานาน จึงต้องอาศัยการเรียนรู้ที่แท้จริงแม้จะเรียนรู้อุดมคติต่าง ๆ จากไหนก็ตาม เป็นการรับต่อความรู้จากอินเดียบ้าง ตะวันตกบ้าง แล้วเราไปนำมาใช้ในสังคมประเทศไทยโดยมีการบูรณาการอย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ บัณฑิต (ธัมมบัณฑิต สามเณรี). **ตอบคำถาม เรื่อง สตรีในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส่องสยาม จำกัด. 2544.